

Hieperdepiep, lang leve de iep!

De iep herleeft, dus een diepe buiging voor de redders van deze geweldige boom

De Hollandse iep is een Belg! *Ulmus x hollandica* 'Belgica' is, samen met de Hollandse linde, *Tilia x europaea*, vanouds de boom bij uitstek van de lage landen. Vooral in de kuststreken was en is de boom onverslaanbaar als grote boomvormer in de ruimte. In de vorige eeuw was de boom decennialang de meest geteelde boom in de laanbomenkwekerijen. Door de steeds voortdurende en grote problemen, zoals de gevreesde iepenziekte* en de onverenigbaarheid van ent-onderstamcombinaties, is deze teelt, ondanks het beschikbaar komen van meer resistente rassen en betere vermeerderingsmethoden, in de laatste decennia van de 20ste eeuw schrikbarend teruggelopen. Tegen de verdrukking in hebben onderzoeksinstituten en een aantal 'ijzervretende' boomkwekers standgehouden, om de boom voor de totale ondergang te behoeden. En met succes!

Auteur: Jan P Mauritz (VRT)

Inleiding

Binnen de systematische indeling van het regnum vegetabile – het plantenrijk – behoort het geslacht *Ulmus* tot de orde van de *Urticales* – de netelachtigen – en daarbinnen tot de familie van de *Ulmaceae*, de iepachtigen. Andere bekende geslachten binnen deze familie zijn *Celtis*, *Zelkova* en *Planera*. Maar ook de geslachten *Urtica*, de brandnetel en de *Canabis*, de nederwiet, *wiedewiedewiet*, zijn verwanten van de iep. Heden ten dage is de familie volgens APG III ingedeeld in de orde van de *Rosales*. Zoals u al begrijpt is JP het daar ... *gloeiende, gloeiende...*! Het geslacht *Ulmus* kent ca. 25 soorten en vars. Daarnaast zijn er heel veel hybriden of kruisingen binnen dit geslacht, waardoor het aantal species binnen het geslacht boven de honderd uitkomt. Al dat geknutsel met soorten en variëteiten is voornamelijk ontstaan in de strijd tegen de dodelijke iepenziekte (de schimmel *Ophiostoma ulmi sensu lato*), die vanaf het begin van de vorige eeuw miljoenen slachtoffers heeft geëist.

* De ziekte heet iepenziekte en niet iepziekte, zoals hij toch regelmatig in de volksmond en in enkele vakbladen wordt genoemd. Het is onbegrijpelijk dat zelfs de naamgeving van deze ziekte aanleiding tot discussie is. Voormalig onderzoeker Hans Heybroek, de grootste autoriteit op het gebied van iepen in Nederland en ver daarbuiten, heeft het over iepenziekte en dan zijn er van die snotneuzen die het iepziekte noemen. Meisje, geef me dat geweer eens aan. Ja, die dubbel-loops...

Kenmerken

Het natuurlijke verspreidingsgebied van de iep ligt in de gematigde en warmere streken van het noordelijk halfrond. De boom komt in die klimaatzones vrijwel overal ter wereld van nature voor, met de uitzondering van het westelijk deel van Noord-Amerika. In Nederland zijn drie soorten inheems. Autochtoon noemen we dat. Het zijn de *Ulmus minor*, de gladde of veldiep, de *Ulmus glabra*, de ruwe of bergiep en de fladderiep of steeliep: de *Ulmus laevis*.

Helaas worden deze Nederlandse namen in boeken en geschriften nogal eens door elkaar geschud en dat is lastig. Ten eerste is het al lastig dat een boom twee Nederlandse namen kent, en dan ook nog tegenstrijdige, waardoor de verwarring alleen maar groter wordt.

De soortnaam van de eerstgenoemde iep, *minor*, betekent 'tamelijk klein', terwijl de Latijnse vertaling van het Nederlands 'glad' *glabra* is of *laevis*, en 'op het veld groeiend' is *campestre*. Bij de tweede makker klopt de Nederlandse naam 'ruwe iep' niet, omdat *glabra*... Zie bovenstaande. En 'berg' is in Latijn *montana*, *-us*, *-um*. Bij de derde species betekent de soortnaam *laevis* weer... Zie boven.

Wat een eindeloos geknoei, die Nederlandse naamgeving; daar word je toch stapelgek van!

De species van *Ulmus* zijn vrijwel allemaal bladverliezende makkers, zelden half-wintergroen en zeer snel en sterk groeiende bomen, van middelgroot tot enorme 'joekels' van 40 meter hoog en hoger! Natuurlijk zijn er ook weer kleine bomen

binnen dit geslacht, maar het gros bestaat uit majestiek mooie grote bomen met imposante stammen en gesteltakken en schitterende kronen. Dat kan ook bijna niet anders: bomen van 40 meter hoog en meer, daar word je als nietig mens stil van, doodstil.

De bast van de meeste species is tijdens de jeugdfase glad en groenig zilvergrijs van kleur, met plaatselijk wratten. Op latere leeftijd wordt dan de ruwe en grovere schors gevormd, meestal donkergrijs tot bruin met diepe zwarte netvormige groeven. Deze schors breidt zich ook uit over de zware gesteltakken. De *Ulmus minor* var. *suberosa*, oftewel de kurkiep, is daarvan wel het optimum, met een zware kurkachtige diepe stamschors en grote kurklijsten op de takken en twijgen.

Kenmerkend voor de iep zijn de twijgen met de korte zijtakken, die als veren of een soort visgraat dat karakteristieke beeld van de boom vormen. De bladeren zijn sterk variabel in grootte; afhankelijk van de soort staan ze afwisselend op de twijgen, enkelvoudig met een gezaagde of dubbelgezaagde bladrand. De bladvoet is vrijwel altijd scheef, asymmetrisch noemen ze dat, en de rand loopt langs de bladsteel door met een korte steel en een ruw tot zeer ruw bladoppervlakte aan de bovenzijde, en, afhankelijk van de soort, van middengroen tot diep donkergroen en mat tot redelijk sterk glanzend. De boom is eenhuizig en de bloemen zijn tweeslachtig; ze verschijnen meestal ver voor de bladontluiting. De bloemen staan in bundels of korte trossen en zijn heel klein, maar niet onopvallend door de paars tot rode helmknoppen. De boom heeft een bovenstandig vruchtbeginsel. Ook weer lastig; dus als je het niet weet en je wilt het wel weten, zelf opzoeken wat dat allemaal betekent!

De vruchten van de iep zijn heel kenmerkend en herkenbaar. Het nootje bevindt zich in het midden van een vrijwel ronde vruchtvleugel. Deze vruchten zijn eerst groen en kunnen ook assimileren, en verkleuren vervolgens naar geel tot gelig bruin. Bij een aantal soorten verschijnen deze vruchten al voor de bladontluiting en zijn ze rijp tijdens de bladvorming.

Iepenziekte

In dit deel van het feuilleton over iepen ontom ik er niet aan om toch iets over de iepenziekte aan u door te geven. Helaas heeft deze ziekte in ca. 100 jaar miljoenen slachtoffers geëist over de hele wereld. Alleen al in Europa was de uitval gigantisch; enorme, honderden jaren oude iepen in botanische tuinen, op landgoederen en in ste-

den waren het slachtoffer van deze ziekte.

Iepenziekte is een verwelkingsziekte, net als bijvoorbeeld *Verticillium*, en wordt veroorzaakt door een schimmel: *Ophiostoma ulmi sensu lato*. De ziekte komt vrijwel altijd de boom binnen door vraat van besmette iepenspintkevers, waarvan een grote (*Scolytus scolytis*) en een kleine (*Scolytus multistriatus*) species bestaat. Ook kan er besmetting plaatsvinden via wortelcontact in de bodem. Zo kunnen hele laanbeplantingen opgerold worden door één aangetaste boom, maar meestal zijn de kevers de boosdoeners. Deze kevers zoeken als ze geslachtsrijp zijn een zieke, kwarrende of net dode iep om te paren en eitjes te leggen. De boom is vrijwel altijd aan iepenziekte bezwaken. Na de bevruchting vreet de moederkever een gang in de lengterichting van de stam of tak en legt al vretend haar eitjes langs deze moedergang. De larven kruipen vervolgens uit de eitjes en vreten een vraatgang haaks op de moedergang. Aan het einde van deze vraatgang wordt een grotere ruimte uitgevreten, de zogenaamde poppenwieg. Hier verpoppen ze zich tot kevers, raken vervolgens besmet met de schimmel en vreten zich een weg naar buiten, de wijde wereld in, met de schimmel op de rug. Precies andersom als bij Sinterklaas, maar dat is weer een heel ander verhaal... De kevers zoeken vervolgens gezonde en sterke iepen voor de rijpingsvraat en vreten bij afbuigingen van de sapstroom, in de oksels van de jonge twijgen. Tijdens deze vraat komt de schimmel via de zuigwonde de boom binnen en kassa!

Kurkiep

Blad en vrucht.

Vervolgens, als de kevers geslachtsrijp zijn, hoppa, op zoek naar een bijna dode iep, snel even 'een doppie maken' en de cyclus start opnieuw.

Terug naar de besmette boom, die uit alle macht probeert de ziekte in te kapselen door zijn houtvaten plaatselijk af te sluiten. Als dat lukt, is het gevaar geweken. Als de schimmel ontsnapt aan de vergrendeling en naar aangrenzende delen van de boom gaat, begint de strijd opnieuw. Dat kan zich eindeloos herhalen, en dat fenomeen van herhaling is dodelijk. De boom sluit zijn houtvaten af met gom en thyllen, een soort blaasjes uit de parenchymcellen die om de houtvaten heen liggen. Hierdoor kan de schimmel zich niet meer naar boven of beneden verplaatsen, daar er ook nog afgrenseling met lignine plaatsvindt om de ziekte in te kapselen.

De boom is vaak heel succesvol in deze strijd, met als nare bijkomstigheid dat het vochttransport van beneden naar boven ook geblokkeerd wordt en de boom dus verdroogt of verwelkt, hoe u het noemen wilt; een soort kamikaze.

Deze verdroging van de bladeren is het eerst zichtbaar aan de eenjarige twijgen en vervolgens in delen van de kroon, totdat de hele boom gewoon verdroogt.

De mate van resistentie tegen de ziekte verschilt per soort en is o.a. afhankelijk van de snelheid waarmee de boom zijn houtvaten kan afsluiten. Ook de lengte van de houtvaten is bepalend; de overgang van het ene houtvat naar het andere is een hindernis en hoe meer hindernissen, hoe trager de ziekte zich kan verspreiden. Daarnaast

Goudiep

Bloeiwijze

Ulmus x hollandica 'Belgica'

Ulmus x hollandica 'Groeneveld' blad

is van belang in welk jaargetijde de aantasting plaatsvindt. In het voorjaar maakt de boom grote, dunwandige houtcellen aan, de voorjaarsgroei, zeg maar; in de zomer zijn de houtvaten kleiner en de wanden dikker. Logisch dus dat infecties in zomerhout sneller in te kapselen zijn, waardoor slechts enkele twijgen of kleinere takken besmet raken en de bladeren verwelken, terwijl de boom gewoon doorgroeit. Verder blijkt dat de ene iep lekkerder smaakt dan de andere soort, en de aanwezigheid van de stof

triterpeen in de bast van sommige soorten zorgt dat die door de kevers gemeden worden.

Sortiment

Zoals u van mij gewend bent, beschrijf ik onderstaand een aantal species die ik interessant vind om ze aan u voor te stellen. Daarbij zal ik de vatbaarheid of de resistentie meer vanuit een positieve benadering aangeven. Hoe lager de resistentie, hoe meer de beheersing van de ziekte van u als boombeheerder vraagt. Als u dat niet kunt of wilt opbrengen (vooral dat laatste), kies dan voor zekerheid en dus voor de weg van de minste weerstand. Uw schrijver heeft daar moeite mee, want die keuze beperkt het gebruik van iepen in de openbare ruimte en dat is jammer, triest en zelfs verwerpelijk!

Ulmus x hollandica 'Belgica'

De Hollandse iep was en is nog altijd de meest karakteristieke iep, zowel voor in de stad als in het buitengebied. De Hollandse iep is een Belg, afkomstig van de boomkwekerijen van de abdij Van Duinen bij de Belgische kustplaats Veurne, tussen Oostende en Duinkerken. Het is een zeer imposante en heel snel groeiende makker, tot boven de 40 meter hoog, met een geweldig fraaie stamschors en een brede ovaalronde open kroon, gedragen door meerdere opgaande gestel- of hoofdtakken. De twijgen zijn glimmend olijfgroen van kleur en het blad is donkergroen van kleur, bezit een dubbelgezaagde bladrand, een scheve bladvoet en een heel ruw oppervlak; de lichter gekleurde onderzijde heeft behaarde nerven.

Aardig is te melden dat deze boom af en toe terug te vinden is als een soort referentie of als maatvoering in botanische boekwerken. Zo omschrijft Alfred Rehder in zijn *Bradley Bibliography* de eerste zijtak, op een hoogte van ca. 45 meter, van 'General Grant', een van de grootste *Sequoiadendrons* van Noord-Amerika, als 'a mature Dutch elm'. Deze enorme zijtak steekt, vrijwel horizontaal, ca. 45 meter uit de stam! Helaas heeft deze boom een lage resistentie en zijn er al honderdduizenden slachtoffers te betreuren van deze schitterende boom.

Ulmus x hollandica 'Dampieri'

Een maatje kleiner is deze species: tot max. 20 meter hoog, met zware takken en korte twijgen. De kroon verloopt van piramidaal tot breed kegelvormig. Het blad is kleiner, 5 tot 6 cm, diep ingesneden of getand en ligt gekroesd tegen de twijgen aan.

Deze species is veel aangeplant in steden en dorpen en dus nog wel te vinden in Nederland. De goudiep, *Ulmus x hollandica 'Wredei'*, bij velen bekend onder de naam *Ulmus carpinifolia 'Wredei'*, is uit deze kloon geselecteerd. Het is een veel kleinere boom, tot ca. 10-12 meter met een eironde tot elliptische kroon. Beide bomen bezitten een lage resistentie, maar vooral de goudiep is prima toepasbaar, o.a. in de particuliere tuin en in een (winderige) daktuin.

Ulmus x hollandica 'Groeneveld'

Deze makker is, als vierde resistente kloon, in 1963 uitgegeven door het proefstation De Dorschkamp in Wageningen, nu Alterra, vlak voor de tweede en agressievere golf van de iepenziekte. Het is een matig groeiende boom tot 15-17 meter hoog, met een dicht bebladerde brede eironde kroon. Deze kroon is onderaan breed en wat doorhangend, aan de bovenzijde is er een meer opgaande kroonvorm en takzetting. Het ruwe blad is 5 tot 8 cm, dof donkergroen, en de makker loopt laat uit. Na de uitbundige bloei en de 'rotzooi' van ronde zaadvleugels, de 'dubbel-tjes' op straat, verschijnen de bladeren. De boom bezit een redelijke resistentie tegen de gevreesde ziekte en is prima toepasbaar als straat- en laanboom in bredere profielen.

Ulmus x hollandica 'Pioneer'

Deze snel groeiende Amerikaanse selectie heeft een redelijk hoge resistentie en vormt een bolvormige of ronde kroon. De boom wordt ca. 16 meter hoog met een gesloten en dichtbebladerde kroon. De twijgen zijn lichtgrijs met groene strepen. Het blad is groot, tot 14 cm lang en langwerpig van vorm, glimmend donkergroen met een dubbelgezaagde bladrand. De herfstkleur is zoals bij vrijwel alle iepen geel, van licht bleekgeel tot meer goudgeel.

Nomenclatuur*

Voor ik verderga met het voorstellen van de bomen, eerst even iets over nomenclatuur. En niet zomaar uit de lucht gegrepen, maar omdat een aantal van de species die uw schrijver wil voorstellen, in mijn ogen foutief benaamd zijn. Voorbeeld: *Ulmus 'Columella'*. De naam van de CV 'Columella' staat tussen aanhalingstekens en begint met een hoofdletter. Dat is volgens de naamgevingscodering geheel correct. Wat vreselijk fout is, is dat er geen soortnaam geschreven staat. Een individu heeft een geslachtsnaam, een

Ulmus glabra 'Camperdownii'

Ulmus 'Clusius'

soortnaam van een eigenstandige soort of een soortnaam ontstaan uit een hybride, en dan mogelijk nog aangevuld met een 'var' of 'ssp'. Ook de tekens x voor een hybride of + voor een gemaakte zijn even vergeten toe te voegen. Als bij een kruising de ouders niet bekend zijn, geef de species dan de soortnaam van de vinder of selector, een specifieke eigenschap van de species, de landstreek, de omgeving etc., wie de kruising gemaakt heeft of waar de species gevonden is. Soortnamen als *sieboldii*, *lamarckii*, *hupehensis*, *alpinum*, *pendula*, *nigra* of *glabra* zijn hiervoor gebruikelijk.

De naamgeving van geslachtsnaam met daar direct achter de CV-naam is een fundamentele fout in de huidige systemen.

Dat, vrienden, is een van de redenen waarom ik mij, tegen de verdrukking in, daar met hand en tand tegen blijf verzetten in mijn schrijven en colleges over toegepaste beplantingsleer rondom bomen en andere houtige gewassen.

*Nomenclatuur betekent in het algemeen: naamgeving. Onder wetenschappelijke nomenclatuur verstaat men het op systematische wijze benoemen van allerlei zaken. Zo worden eenduidige namen gegeven aan planten, dieren, chemische stoffen etc. Dit heeft een eenduidige communicatie als doel: idealiter heeft een wetenschappelijke naam voor iedereen die ermee werkt dezelfde,

unieke betekenis. Wetenschappelijke namen worden veel in de taxonomie gebruikt, bij de indeling van levensvormen.

Taxonomie is Grieks voor ordening, schikking en is de wetenschap van het indelen van individuen of objecten in groepen (*taxa*, enkelvoud *taxon*). Met de term taxonomie kan zowel de methode worden bedoeld die bij het indelen wordt toegepast, als de hiërarchische ordening die het resultaat ervan is. Vrijwel alles kan taxonomisch worden ingedeeld, dus ook plantengemeenschappen. De grote meester Linnaeus heeft hiervoor baanbrekend werk verricht in zijn *Systema Naturae* van 1735.

Dit moest ik even kwijt, vrienden van dit feuilleton; nu kan ik met redelijke gemoedsrust verder met het voorstellen van:

Ulmus 'Camperdownii'

Een foute naamgeving, want volgens Ch. S. Sargent en A. Rehder, beiden directeurs van het Arnold Arboretum, onderdeel van Harvard University, en ook twee van de grootmeesters in de botanie, draagt deze species de volledige naam *Ulmus glabra 'Camperdownii'*.

De boom is een treurvorm die, veredeld op een onderstam met een stamhoogte van 1,80 tot 2,40 meter, een prachtige preelevorm zal aannemen met de takken tot aan de grond. De boom is omstreeks 1850 vanaf landgoed Camperdown

House in Schotland verspreid over Europa en de rest van de wereld.

De onderstam is dus *glabra* met de gladde, zilvergrijze en op latere leeftijd donkergrijze schors met zwarte groeven. De takken en twijgen zijn lang, bruin van kleur met lenticellen en deze dragen grote, ruwe, donkergroene, grofgetande bladeren, breed, omgekeerd eirond van vorm, tot wel 16 cm lengte. Deze bladeren staan dicht bij elkaar aan de twijgen, waardoor er een gesloten bladerdak ontstaat.

Een schitterende boom voor solitaire toepassing. De boom heeft helaas een vrij lage resistentie.

Ulmus 'Clusius'

Een Dorschkamp-kloon die omstreeks 1960 op de markt verscheen. De boom heeft van oorsprong dezelfde ouders als die andere bekende makers, 'Dodoens' en 'Plantijn', die in 1973 op de markt kwamen.

De CV-naam 'Clusius' is een eerbetoon aan de grote meester Charles de l'Écluse (1526-1609), die zijn naam verlatijnste in *Carolus Clusius*, een Vlaamse botanicus (en nog veel meer) die o.a. verbonden was aan de botanische tuinen in Wenen en Leiden en van grote betekenis is geweest voor de botanie.

Even een klein zijsprongetje...

De naam Dodoens doet eer aan Rembert

Ulmus 'Columella'

Dodoens (1517-1585). Dit was eveneens een Vlaamse botanicus, die grote bekendheid verwierf met zijn Cruijdenboek uit 1554. Dit boekwerk was in het Nederlands geschreven en is vervolgens in het Latijn en andere Europese talen vertaald. De omgekeerde wereld dus; aardig om te weten.

De naam Plantijn is een eerbetoon aan Christoffel Plantijn (1520-1589).

'Zeker weer een of andere botanicus, hè?' hoor ik op de achtergrond fluisteren.

Fout! Deze man was een groot boekdrukker en uitgever van boeken en geschriften in die tijd. Deze slimme Franse zakenman in Vlaanderen had grote drukkerijen in Antwerpen en later ook in Amsterdam, en had een echte monopoliepositie in West-Europa. Alle grote botanische, maar ook religieuze geschriften en boekwerken werden door Plantijn gedrukt. En dus heeft deze niet-botanicus grote invloed gehad op de verspreiding van botanische kennis onder de groten der aarde.

Snel terug naar de species 'Clusius':

Een sterk opgaande iep tot ca. 18 meter hoog, die op oudere leeftijd een ovale kroon vormt langs een goede doorgaande tak, de *central leader*. De boom vergaaffelt heel snel, dus vraagt veel aandacht in de jeugdfase met corrigerende snoei. Is de boom daardoorheen, dan wordt het een fraaie boom. De stam is glad en zilvergrijs van kleur, met op latere leeftijd zwarte groeven. Het donkergroene blad is 8 tot 12 cm groot en heeft een matte glans. De boom is goed windbestendig en heeft een goede resistentie, dus een grote toepasbaarheid in stedelijke gebieden en langs de kust.

Ulmus 'Nanguen'

Ulmus 'Columella'

De CV-naam verwijst naar Lucius Modoratus Columella (4-70 jaar na Chr.), een Romein die leefde in het begin van de eerste eeuw van onze jaartelling, die na een militaire carrière boer werd. Naast zijn boerenbedrijf was hij de belangrijkste schrijver in het Romeinse Rijk over land- en tuinbouw. Hij schreef o.a. het boekwerk *Arboribus* over bomen. Hij beschreef daarin ook iepen, te gebruiken als hout voor de fabricage van wagens en wagenwielen, staken voor in de wijnbouw etc. 'Columella' is de laatst uitgegeven kloon (1989) uit het Dorschkamp-onderzoek en is momenteel de meest resistente iep tegen de gevreesde ziekte. De boom is zelfs kunstmatig moeilijk ziek te krijgen. Het is een slanke zuilvormige boom tot ca. 20 meter hoog met een vrij open kroon. Voor een iep is het een wat trage groeier, maar hij groeit wel goed en regelmatig. Het blad van deze makker is kleiner dan dat van de meeste soortgenoten, opvallend gekroesd en gedraaid van een van de ouders, *Ulmus glabra 'Exoniensis'*. Vanwege de groei, de smalle habitus en de hoge resistentie een ideale straat- en laanboom.

Ulmus 'Dodoens'

Deze kloon is in 1973 samen met 'Lobel' en 'Plantijn' uitgegeven door bovengenoemde grootheid Hans Heybroek, net voordat de meer agressieve stam van de ziekte uit Engeland kwam overwaaien. De boom groeit breed kegelvormig op, bezit een gladde schors op stam en tak, is in de jeugdfase zilvergrijs en op latere leeftijd donkergrijs met zwarte groeven. Het eivormige blad is glanzend donkergroen en 6 tot 10 cm met een gezaagde bladrand. 'Dodoens' vormt heel

Ulmus x hollandica 'Vegeta'

snel zware gesteltakken onderin de kroon en dat vraagt tijdig en goed snoeiwerk in de jeugdfase om grote wonden bij opkronen te voorkomen. De boom heeft een goede resistentie en is vanwege zijn toch wat bredere kroon toepasbaar in brede grasstroken en in het buitengebied.

Ulmus 'Lobel'

De smalste van de drie qua kroonvorm, met ook op latere leeftijd opgaande takken die niet of nauwelijks uithangen. De boom wordt qua kroonvorm iets breder dan 'Columella' en is uiteindelijk ovaal tot omgekeerd eirond. Een prima straat- en laanboom, ook in de kustgebieden, met een goede resistentie en fraai ruw, dof donkergroen blad.

Ulmus 'Nanguen'

Deze kloon was een kruisingsproduct van het onderzoek in Wageningen. De ouders zijn 'Plantijn' en 'Bea Schwarz'. Nadat het programma in Nederland stilgelegd is, is deze kloon in een Frans onderzoek opgenomen. De boom is goed resistent tegen de ziekte en krijgt een brede ovaal tot waaivormige kroon à la 'Plantijn'. Het is een goede boom voor in het landschap en bredere profielen en groenstroken. De boom is in de handel bekend onder de naam 'Lutece', een handelsnaam en geen CV-naam met de daarbij gebruikelijke schrijfwijze.

Ulmus 'New Horizon'

Deze Amerikaanse kloon is de bekendste species uit de Resista-groep uit het onderzoek van de Universiteit van Wisconsin, waar de professoren Smalley en Guries het onderzoeksprogramma

Ulmus resista 'New Horizon'

leiden. Alle Resista-klonen worden uitsluitend op eigen wortel opgekweekt. Een heel groot pluspunt, daar de (uitgestelde) onverenigbaarheid tussen ent en onderstam bij iepen berucht is. 'New Horizon' is ontstaan door een kruising tussen *Ulmus davidiana* var. *japonica* x *Ulmus pumila* en had als volledige naam bijvoorbeeld *Ulmus x resista* 'New Horizon' moeten krijgen, volgens de grondregels van de nomenclatuur...

Deze species is in cultuur sinds 1994; een kleine twintig jaar dus. We weten nog niet helemaal hoe de boom in volgroeide staat zal zijn, maar de huidige kennis hierover is geruststellend en hoopgevend. De boom heeft een mooie, losse piramidale kroonvorm met een dichte en gesloten bladmassa van donkergroene bladeren, tot 12 cm lang en 7 cm breed, die ook – heel bijzonder – af en toe de scheve bladvoet missen.

Het is een goed groeiende boom met de neiging tot vergaffelen. Door zijn lossere kroonvorm voldoet de boom veel meer aan het beeld van de Hollandse iep (nog niet helemaal, maar op de goede weg!).

'Correctiesnoei in de jeugdfase en tijdig opkronen behoren tot de standaard receptuur om deze iep uit te laten groeien tot de majestueuze toekomstboom die zijn naam ons doet beloven.' (Citaat is van Ronnie Nijboer)

Ulmus 'Rebona'

Deze species komt uit hetzelfde nest, heeft dezelfde ouders, vrijwel dezelfde kroonvorm en is toch iets anders. Wat dan? Een verschil in het genepakket, waardoor de monocultuur toch wat doorbroken wordt. Op de kwekerij moeilijk uit elkaar te houden, maar mogelijk zullen de ver-

Ulmus minor 'Sarniensis'

schillen zich op latere leeftijd openbaren.

Ulmus minor 'Sarniensis'

Deze schitterende iep tot 24 meter hoog met een kaarsrechte stam draagt de Nederlandse naam monumentaaliep en bezit een zeer regelmatige piramidale kroon, waardoor de grote boom ook in smallere profielen toepasbaar is. De boom heeft schitterende afschilferende schors op stam, zware gesteltakken en relatief klein donkergroen blad. Een echte stadsboom, die helaas, net als alle *minor*-species, een lage resistentie bezit.

Ulmus minor var. *suberosa*

De kurkiep wil ik u in dit deel van het feuilleton niet onthouden. Slechts bekend bij de echte boomfanaten; een schitterende boom met – zoals de naam al doet vermoeden – een fantastische kurkachtige schors en brede kurklijsten langs de takken en twijgen. De boom blijft kleiner dan de soort, tot ca. 15-17 meter in cultuur, en is zeer variabel in zijn kurkafzetting. Heel fraaie exemplaren staan in de botanische tuin van Edinburgh en bij het koninklijk paleis in Stockholm.

Voor de echte boombeheerders wel een uitdaging. Gewoon aanplanten, dus, zeg ik dan. Niet met 50 stuks in een straat, maar met je boerenverstand, dus solitair of in een klein groepje toepassen, die makker, in de openbare ruimte. Een verrijking!

Er zijn nog tientallen andere iepen voor het voetlicht te halen, oude soorten uit de middengroep van de jaren 70 en de nieuwe en meer resistente species van dit geslacht. De toekomst ligt in deze nieuwe, meer resistente groep. Probeer die oude

schitterende kroonvorm van *Ulmus x hollandica* 'Belgica' terug te krijgen, want dat is toch nog altijd de oer-Hollandse iep, al is het dan een Belg.

Afsluitend

Na bijna 100 jaar iepenziekte kan er gesteld worden dat het gezegde *luctor et emergo*, 'ik worstel en kom boven', ook van toepassing is op de geschiedenis van de iep. Eigenzinnige en vasthoudende onderzoekers zochten telkens weer naar nieuwe rassen die weerstand boden tegen de gevreesde ziekte en namen keer op keer winst en verlies op de koop toe. Uiteindelijk zal dit tot de ultieme overwinning leiden. We zijn er nog niet, maar wel een heel stuk op de goede weg. Er zijn nieuwe iepen en die zijn hoog-resistent, dus, dames en heren boomkwekers: iepenbestanden opzetten in de kwekerij, en boombeheerders van Nederland: gebruik die prachtige bomen; ze zijn het meer dan waard!

Dus: hieperdepiep, leve de iep!

Groet van

VRT Boomoloog J.P. Mauritz

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

<http://www.boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-4410>